

ATELIERUL CERAMIC DIN VICUS-UL
MILITAR DE LA *ACIDAVA*-ENOȘEȘTI.
PRODUCȚIA LOCALĂ DE *TERRA SIGILLATA*

Victor Bunoiu

Cuvinte cheie: vicus militar, producția ceramică, *terra sigillata*

Key words: military vicus, pottery production, *terra sigillata*

Abstract: *The archaeological research for the last decade from military vicus Acidava-Enoșești lead until now to the discovery of 7 patterns for the production of sigillata vessels. These, beside the sigillata vessels manufactured here and the great number of sigillata vessels imported from western provinces prove the importance of this economic centre in pottery production and also in trade in south Dacia.*

Făcând parte din *limes*-ul Oltului Inferior, castrul roman de la *Acidava* (Enoșești-Piatra Olt), este menționat pe *Tabula Peutingeriana* care îl plasează la 13.000 pași spre nord de Romula, pe drumul roman care urmează malul drept al Oltului (Pl.I)¹. Fortificația romană a fost ridicată, imediat după transformarea Daciei în provincie romană, pe un platou al terasei Oltului, ce permitea o vizibilitate largă în toate părțile, cum indică și în prezent topografia locului. Castrul roman a fost construit în apropierea unei așezări dacice de la care împrumută și numele (*Acidava*, după numele unui vechi centru trib dacic, *Aci*), cetatea dacică omonimă fiind, se pare, cea de la Milcov, aflată în fața acestuia, pe malul stâng al Oltului². *Acidava* romană a fost construită de soldații din *cohors I Flavia Commagenorum*, în timpul lui Traian sau Hadrian, când această trupă activează mult pe Olt.

Construirea unei fortificații la vadul de peste Olt era necesară din evidente rațiuni strategice, asigurând controlul circulației într-o importantă răscruce de drumuri, ca și legătura provinciei cu Muntenia. Castrul roman a fost distrus în cea mai mare parte în anul 1872, în urma lucrărilor de construcție a căii ferate București-Pitești-Craiova-Vârciorova³. Primele informații mai largi le oferă Al. Odobescu în *Antichitățile județului Romanați*, București, 1878. Primele săpături arheologice au

¹ Tudor 1978, p. 214.

² Tudor 1968, p. 356.

³ Grosu 2006, p. 65.

fost efectuate de D. Butculescu în anul 1881, dar rezultatele acestora sunt practic necunoscute. În urmă cu aproape 100 de ani, Gr. Tocilescu și P. Polonic au putut să vadă ceea ce mai rămăsese din castru și ruinele mai bine păstrate, la acea epocă, din așezarea civilă⁴.

Nu se mai păstra din castru decât colțul de sud-vest, rotunjit, lung de 50 x 25 pași. Se pare, că poarta pretoriană era orientată spre est. Șanțul exterior păstrat mai bine la sud era lat de 10 m și adânc de 3 m, cu un unghi ascuțit la fund (*fossa fastigata*)⁵. Castrul era construit din zid de piatră și cărămidă (0,45 x 0,25 x 0,05 m). În jurul castrului s-a dezvoltat și o întinsă așezare vicană, Gr. Tocilescu fiind primul care menționează *vicus*-ul Acidava, ale cărui urme se aflau într-o stare de conservare relativ bună la sfârșitul secolului XIX. Astfel, Gr. Tocilescu observa că așezarea era și ea prevăzută cu un sistem de fortificații. Acesta consta dintr-un *vallum* și o *fossa*, al cărui traiect avea forma unui poligon cu cinci laturi ce măsurau până la 100 m, deci o fortificație urbană similară celor de la Drobeta, Romula, Sucidava. Se păstra și o poartă a ei, cu două bolți, înalte de 1 m, cu deschiderea de 2,50 m, fixate pe trei stâlpi și construite din cărămidă⁶.

În 1977, Cristian Vlădescu a făcut săpături de ceva mai mare amploare în zona care se mai păstra încă, din latura de sud a castrului⁷. El a izbutit să reconstituie câteva elemente ale sistemului de fortificație.

Astfel, în urma cercetărilor efectuate, prin trasarea a cinci secțiuni orientate NE-SV, s-a putut constata că zidul de incintă, aflat la o adâncime de 0,80 m este demolat, iar *murus*-ul din cărămidă a fost zidit în lut bătut, nu pe o platformă de pietriș așa cum se credea anterior și are o grosime de 1,80-1,90 m. Autorul cercetărilor mai formulează ideea conform căreia castrul de la Enoșești n-ar fi exclus să fi avut formă pătrată, cu latura de 60 m, mai mare de 43 m (cât este lungimea fragmentului care se mai păstrează din latura sudică a castrului) și mai mică de 87 m. Celelalte elemente ale fortificației, *agger*-ul și *berma*, deși nu au fost investigate, după semnalările mai vechi și după cum se prezintă terenul, nu par a avea lățimea mai mare de 15 m. După monedele de la Traian și Faustina Senior descoperite aici, se poate presupune că la Acidava castrul a fost construit în perioada plasată imediat după cucerire, în cadrul măsurilor de fortificare a graniței pe Olt și se încadra în segmentul dat spre apărare Romulei, constituind flancul stâng al acestui segment⁸.

Din 1990, în castrul și vicus-ul militar Acidava au fost întreprinse cercetări arheologice sistematice, efectuate de către un colectiv de cercetători din care fac

⁴ Popilian, Ciucă 1992, p. 19.

⁵ Vlădescu 1986, p. 40-41.

⁶ Tudor 1978, p. 214.

⁷ Vlădescu 1986, p. 42.

⁸ Vlădescu 1986, p. 43.

parte prof. C. Preda, Aurelia Grosu, prof. I. Ciucă⁹. Totodată, eruditul cercetător Gh. Popilian a introdus în circuitul științific ceramica *terra sigillata* și tiparele descoperite în zona așezării civile de către prof. I. Ciucă, în urma unor cercetări de suprafață. În studiile publicate, Gh. Popilian semnaleză existența, la Acidava, a unui important centru de producție ceramică și formulează o serie de concluzii interesante cu privire la importurile de *terra sigillata* din această așezare¹⁰.

Cercetările arheologice întreprinse începând cu anul 1990 și-au propus stabilirea amplasamentului, a întinderii, precum și identificarea unor eventuale structuri din fortificația vicus-ului militar. În urma sondajelor și a cercetării de teren, a reieșit că vicus-ul Acidava ocupă o arie destul de mare, extinsă în părțile sudice și vestice ale castrului, iar întinderea acestuia ocupa, estimând la nivelul actual al informațiilor, o suprafață de 10-11 ha.

Locuirea este evidențiată de două niveluri de depuneri arheologice. Cel mai recent strat de cultură apare la mică adâncime (0,25 m) în vreme ce stratul cel mai vechi a fost depistat la o adâncime ce variază între 0,60-2,00 m. Cele două niveluri de locuire, urmele locuințelor de suprafață, frecvența urmelor de zidărie, țigle, olane, identificarea unor anexe gospodărești și instalații, bogatul inventar arheologic descoperit, indică un potențial economic și demografic ridicat.

Staționarea în castrul Acidava a *cohors I Flavia Commagenorum* a favorizat dezvoltarea economică a vicus-ului. Se cunoaște faptul că locuitorii așezării aveau ca principală obligație aprovizionarea armatei cu necesarul de hrană și echipament prin produsele atelierelor meșteșugărești, prin negustorii care trebuiau să asigure o serie de produse indispensabile în viața cotidiană a militarilor (cereale, vin, ulei, legume, carne). La acestea, se mai adăugau și anumite produse de lux solicitate de militari (ceramica de tip *terra sigillata* și vase de bronz)¹¹. Populația așezării era destul de numeroasă, fiind compusă din familiile soldaților, peregrini care se atașează armatei din interese economice, și populația autohtonă, bine reprezentată prin descoperiri la Acidava¹².

Favorizat și de condițiile de mediu, prin situarea în apropierea Oltului, la limita dintre Podișul Getic și Câmpia Olteniei, vicus-ul Acidava va cunoaște o dezvoltare rapidă datorită meșteșugurilor practicate în cadrul așezării, datorită agriculturii, dar mai ales comerțului, deosebit de intens în lumina ultimelor descoperiri arheologice.

Relațiile comerciale ale Daciei cu lumea romană au fost deosebit de active și în perioada anterioară cuceririi, însă, după organizarea provinciei, acestea au căpătat o amploare fără precedent. Angrenarea Daciei romane în uriașul circuit al economiei

⁹ Popilian, Ciucă 1986, p.167-172.

¹⁰ Popilian 1988, p. 61-78.

¹¹ Benea 2003, p. 46.

¹² Tudor 1978, p. 215.

Imperiului s-a făcut în condițiile unei libertăți economice absolute¹³. Dunărea era o bună arteră de comunicație, care a permis efectuarea schimburilor comerciale la mari depărtări. Un avantaj deosebit pe care l-a avut Acidava a fost și apropierea sa de un râu navigabil (Oltul), acest lucru contribuind la transportul mult mai sigur al vaselor fragile. Deși Drobeta și Sucidava constituiau punctele de intrare a mărfurilor ce soseau pe calea apelor Dunării, drumul de-a lungul Oltului a constituit calea de pătrundere a sigillatelor în interiorul provinciei. De altfel, aproape totalitatea vaselor de acest tip, descoperite în Dacia sud-carpatică s-au găsit în așezările aflate pe acest râu: Romula, Slăveni, Buridava, Acidava.

În Dacia romană sud-carpatică, comerțul este atestat cu precădere de artefactele de import (vase de lux de tip *terra sigillata*, amfore și opaițe) descoperite în centrele economice de aici. Se pare că *terra sigillata* pătrunde în Dacia mai întâi adusă de soldații primelor garnizoane militare¹⁴. Odată cu dezvoltarea procesului de urbanizare, sigillatele vor fi aduse de negustori pentru a satisface cererile unor pături mai înstărite. Produsele din atelierele apusene erau aduse, probabil, prin nordul Italiei, la *Aquileia*, iar de acolo, prin *Nauportus-Emona*, pe râul Sava și pe Dunăre, la *Singidunum*, pătrunzând în Dacia și Moesia prin porturile și prin drumurile comerciale cunoscute. Cele mai timpurii sigillate care pătrund în Oltenia sunt acelea produse în atelierele din regiunea padană, care își desfășoară activitatea până spre sfârșitul secolului I e. n.

Atelierele din sudul Galliei, care activează în secolul I e.n, sunt slab reprezentate în provincie. În Dacia de la sud de Carpați, nu s-au găsit până în prezent decât cinci fragmente de vase care reprezintă 2,6 % din import. Produsele din La Graufesenque, principalul centru din Gallia sudică, a cărui perioadă de activitate este anterioară cuceririi Daciei, se găsesc în număr foarte mic în Oltenia. Explicația principală constă în anterioritatea activității acestor ateliere față de cucerirea Daciei, ele încetându-și producția în primele decenii ale secolului I, când nu se creaseră încă condițiile difuzării masive ale acestui tip de ceramică¹⁵.

Producția atelierelor de La Graufesenque și Montans se prelungește până în preajma anului 100 e.n, iar atelierele de la Bannasac, aflate tot în Gallia de sud, își prelungesc activitatea până spre mijlocul secolului al II-lea. Importul masiv de sigillate în Dacia sud-carpatică începe cu sfârșitul domniei lui Traian și cu epoca lui Hadrian. Atelierele din Gallia centrală sunt acelea care trimit în această provincie cele mai multe sigillate. Epoca Antoninilor este perioada de maximă intensitate a importurilor, vreme care coincide atât cu maxima înflorire a atelierelor din Gallia centrală cât și cu un răstimp de prosperitate economică în Dacia.

¹³ Husar 2002, p. 336.

¹⁴ Glodariu 1974, p. 33.

¹⁵ Popilian 1976, p. 36.

În ceea ce privește numărul total al sigillatelor de import descoperite în Dacia sud-carpatică, cele mai multe dintre ele, în proporție de 57 % s-au descoperit la Romula, în partea de nord a orașului, în sectorul *villei suburbana*¹⁶. Acest lucru trebuie să fie pus în legătură cu rolul de prim rang pe care l-a avut acest oraș în viața economică a provinciei de la sud de Carpați. Trebuie să se țină seama totodată și de importanța centrului ceramic de aici în producția locală de *terra sigillata*. Descoperirile arheologice din ultimul deceniu au reliefat însă că următoarea așezare din Dacia sud-carpatică, ca importanță, după Romula, în comerțul cu vase de tip *terra sigillata* este Acidava.

În așezarea civilă de aici s-au descoperit până în prezent 228 de sigillate¹⁷, majoritatea ieșind la iveală cu ocazia diferitelor lucrări industriale efectuate în zonă și nu în cadrul unor săpături arheologice sistematice. În ceea ce privește centrele de producție ale sigillatelor de import de la Acidava, acestea sunt în general, până la un punct, aceleași ca și cele descoperite în celelalte centre economice din Dacia sud-carpatică.

La Acidava, pe lângă numeroasele fragmente ceramice de tip *terra sigillata* de import descoperite în așezarea civilă de aici, cercetările arheologice au reliefat și o importantă producție locală de vase de acest tip. Acestea sunt imitații ale vaselor de tip *terra sigillata* de import, inferioare însă, într-o anumită măsură, din punct de vedere tehnic și artistic. Inspirându-se din repertoriul numeros și variat al sigillatelor vestice, formele produse la Acidava sunt tributare acestora, iar calitatea pastei și a firnisului este de multe ori apropiată de cea a produselor veritabile, fără a le egala însă¹⁸. Cele mai sigure date cu privire la activitatea atelierelor de olari care produceau și vase de tip *terra sigillata* sunt considerate a fi tiparele folosite la fabricarea lor. Dacă se are în vedere acest criteriu conform căruia tiparele constituiau cea mai bună dovadă în ceea ce privește existența unor ateliere locale de produs ceramică de lux¹⁹, descoperirile de acest fel de la Acidava-Enoșești atestă pe deplin însemnătatea acestui centru ceramic.

La Acidava, în cadrul unor săpături arheologice sistematice sau întâmplător, s-au descoperit șapte tipare care demonstrează producerea locală a ceramicii de tip *terra sigillata*²⁰. Totodată, aici a mai fost descoperit și un tipar ce o reprezintă pe zeița Minerva în ipostază militară, pentru realizarea vaselor decorate cu medalioane aplicate în relief și două sigilii pentru realizarea decorului ceramicii ștampilate²¹.

¹⁶ Popilian, Ciucă 1992, p. 23.

¹⁷ Rusu-Bolindeț 2007, p. 147.

¹⁸ Rusu-Bolindeț 2007, p. 192.

¹⁹ Déchelette 1904, p. 205-207.

²⁰ Stîngă 2006, p. 29.

²¹ Grosu 2006, p. 68.

Câteva tipare pentru producerea locală a ceramicii *terra sigillata* se remarcă prin unele aspecte unice în gama descoperirilor din spațiul Daciei romane. Astfel este tiparul copiat după un vas produs într-unul din cele două mari centre din Gallia Meridională și atribuit meșterului Mercato, a cărui activitate este plasată în vremea lui Domițian; tiparul ce suplinește șirul de ove cu măști umane, unic nu numai în Dacia ci și în provinciile romane învecinate și tiparul ce imită ceramica produsă în atelierele de la Margum-Viminacium²², la care însă ovele se prezintă în dispunere inversă- ove de tip Acidava- ce fac posibilă delimitarea importurilor de la Margum-Viminacium de producțiile locale²³.

Alte tipare evidențiază asemănarea aproape perfectă între tiparele de imitații de *terra sigillata* descoperite la Acidava și Romula. Este vorba despre un vas hemisferic de forma Drag 37, ale cărui elemente de decor, precum și organizarea acestora au analogii perfecte cu un tipar descoperit la Romula (fig.1 a-b). Pasta din care a fost confecționat este poroasă, pentru a fi absorbantă, diametrul gurii măsoară 0,24 m, diametrul fundului 0,10 m, iar înălțimea 0,076 m. Tiparul a fost decorat în interior prin imprimare în pasta moale, încă nearsă, cu ajutorul unor poansoane (*sigilla*). Elementele de decor urmau să apară în relief pe fața exterioară a vasului care trebuia să fie ornamentat. În ansamblu, decorul este organizat în trei zone, delimitate distinct de linii în relief. Prima zonă, mai îngustă, constă dintr-un șir de două cercuri concentrice, care suplinește șirul de ove și bastonașe amplasate de obicei în partea superioară a decorului de pe vasele de tip *terra sigillata*, fabricate în Gallia și în alte provincii. Zona centrală este decorată cu un singur element, capul Meduzei. Registrul inferior este ornamentat cu două elemente de decor: un șir de cerculețe grupate câte patru. Sub acest șir este incizată o linie sinuoasă, la care sunt atașați, alternativ, de o parte și alta acesteia, niște „cârcei” similari cu cei de pe o coardă de viță de vie²⁴.

Un al doilea fragment de tipar este mult mai mic decât primul. Nu s-a păstrat decât o mică parte din zona inferioară, pe care apare un fragment mic din ultimul rând al decorului (fig.2). Totuși, se poate presupune că acest ultim rând era compus din două elemente care alternau și anume o rozetă cu opt brațe și „brăduțul”. Ambele fragmente sunt realizate din aceeași pastă și în aceeași tehnică²⁵.

Cele două fragmente, mai precis elementele de decor de pe cele două fragmente de tipar, precum și organizarea lor au analogii perfecte cu tiparele descoperite la Romula. Atât capul Meduzei cât și „brăduțul” se regăsesc pe tiparele descoperite în acest centru economic²⁶. Se constată însă că la Meduza reprezentată pe tiparul

²² Bjelajac 1990, p. 195.

²³ Grosu 2006, p. 69.

²⁴ Popilian, Ciucă 1992, p. 20.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Popilian 1976, p. 58-59.

de la *Acidava*, se observă mai bine fața, părul, gulerul de șerpi și cele două aripi de pe creștetul capului. Există posibilitatea ca tiparele de la *Acidava* și de la *Romula* să provină din același atelier, cel mai probabil situate în această din urmă localitate. Acest lucru este întărit și de faptul că elementele de decor și organizarea lor pe spațiul ornamental sunt foarte asemănătoare cu cele prezente pe vasele hemisferice de forma *Drag. 37*, lucrate de un olar de la *Romula*²⁷.

Aceste elemente și chiar organizarea lor nu își găsesc analogii cu nici un alt tipar descoperit în *Dacia* și numai vagi asemănări cu unele poansoane folosite de unul sau doi meșteri de la *Lezoux* din *Gallia*. *Meduza* nu există pe nici un alt tipar din *Dacia*, publicat până în prezent, dar este întâlnită în *Gallia*²⁸. Capul de *Meduză* se găsește însă pe unele podoabe de argint dacice, ornament (pătruns în *Dacia* înainte de cucerirea romană) de evidentă influență sud-dunăreană. Dacă *Meduza* este un motiv de origine greco-romană, cel de-al doilea element de decor, de pe cel de-al doilea fragment, creanga de brad sau brăduțul, se întâlnește printre ornamentele vaselor dacice încă din secolul I î.e.n.- I e.n.²⁹ Acest element de decor apare adesea și pe obiectele de argint, în special pe brățări, dar și pe vase. Este semnificativ că brăduțul sau palmeta sunt elemente de decor foarte adesea întâlnite pe tiparele de cupe deliene confecționate în *Dacia* în secolele II-I î.e.n.³⁰.

Analogiile elementelor de decor de pe aceste tipare cu cele folosite de daci înaintea de transformarea țării în provincie romană, conduc la concluzia că meșterii care au realizat tiparele de la *Acidava* sunt localnici. Tiparele pentru realizarea ceramicii *terra sigillata* demonstrează pe de o parte circulația și influența produselor din marile centre, cum ar fi cele din *Gallia Meridională*, *Centrală*, *Margum-Viminacium*, *Buto vo-Hotnița-Pavlikeni*³¹, iar pe de altă parte asimilarea creatoare a tehnicii și mai ales a decorului de către meșterii locali, care nu și-au propus să realizeze simple copii. Din acest punct de vedere, elocvente sunt ovele tip *Acidava* (fig.4), măștile umane ce umpleau spațiul destinat șirului de ove, tiparele folosite la realizarea torților pentru platourile tip *Romula-Butovo*, ce se disting prin calitatea superioară a pastei și a elementelor de decor³².

Abilitatea meșterilor locali în a produce ceramică tip *terra sigillata* se baza pe o îndelungată tradiție locală, știut fiind că tehnica vaselor decorate cu ajutorul tiparelor era cunoscută înainte de romani. Tehnica realizării cu ajutorul tiparelor, a unor vase cu decoruri în relief este folosită de meșterii daci încă din secolele II-I

²⁷ Popilian, Ciucă 1992, p. 23.

²⁸ Bémont 1977, p. 129, fig 43/14.

²⁹ Crișan 1960, p. 210, pl. 107.

³⁰ Florescu 1968, p. 44, fig. 26.

³¹ Dimitrova-Milčeva 2000, p. 17-20.

³² Grosu 2006, p. 67.

î.e.n., în special la realizarea cupelor deliene. Un argument suplimentar în atribuirea realizării tiparelor meșterilor locali este oferit și de faptul că pe unele tipare se regăsesc elemente decorative- rozeta și brăduțul- larg utilizate în ceramica geto-dacică³³.

Numărul mare însă de sigillate de import descoperite la Acidava, care o situează la mică distanță de Romula, nu poate fi explicat decât prin importanța economică a *vicus*-ului militar de aici. Totodată, așezarea sa geografică, pe cursul râului Olt și la întretăierea zonelor de influență ale importantelor ateliere ceramice de la Romula, Butovo-Hotnița-Pavlikeni, Margum-Viminacium, a favorizat dezvoltarea sa comercială și cu precădere a meșteșugului olăritului.

Importanța acestuia dar și complexitatea vieții social-economice deosebit de dezvoltate din acest centru din mediul rural au fost puse în lumină de cercetările arheologice sistematice din ultimul deceniu din *vicus*-ul Acidava. Cuptoarele pentru arderea materialelor de construcții, dar și a vaselor ceramice, descoperirea tiparelor utilizate la producerea diferitelor categorii ceramice demonstrează amploarea pe care olăritul l-a avut în cadrul meșteșugurilor practicate în cadrul așezării vicane. Alte domenii ale vieții economice din *vicus*-ul de la Acidava sunt mai puțin cunoscute datorită gradului de cercetare, încă destul de redus.

Cercetările arheologice viitoare vor aduce cu siguranță informații noi privitoare la viața economică din acest important *vicus* militar, dar de pe acum se poate constata că Acidava constituie alături de Romula și Micăsasa, unul dintre cele mai importante centre ceramice ale Daciei romane.

BIBLIOGRAFIE

- Bémont 1977 Bémont Colette, *Moules de gobelets ornés de la Gaule Centrale au Musée de Antiquités Nationales*, Paris, 129, 43/14.
- Benea 2003 Benea Doina, *Istoria așezărilor de tip vici militares din Dacia romană*, Timișoara.
- Bjelajac 1990 Bjelajac Ljiljana, *Terra sigillata u Gornjoj Meziji. Import i radionice Viminacium-Margum*, Beograd.
- Bolindeț
Rusu 2007 Rusu-Bolindeț Viorica, *Ceramica romană de la Napoca*, Cluj-Napoca.
- Crișan 1960 Crișan I. H., *Ceramica daco-getică cu privire specială la Transilvania*, București.
- Déchelette 1904 Déchelette J., *Les vases céramiques ornés de la Gaule romaine*, 2, Paris.

³³ Popilian, Ciucă 1992, p. 23-24.

Dimitrova Milčeva 2000	Dimitrova-Milčeva Alexandra, <i>Terra sigillata und dünnwandige Keramik aus Moesia Inferior</i> , Sofia.
Florescu 1968	Florescu Radu, <i>Arta dacilor</i> , București.
Glodariu 1974	Glodariu Ioan, <i>Relațiile comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană</i> , Cluj-Napoca.
Grosu 2006	Grosu Aurelia, <i>Noi contribuții privind activitatea economică în vicii militari. Vicus-ul de la Acidava</i> , Drobeta, XVI, Drobeta Turnu-Severin, p. 65-70.
Husar 2002	Husar A., <i>Din istoria Daciei romane</i> , Cluj-Napoca.
Popilian 1976	Popilian Gh., <i>Ceramica romană din Oltenia</i> , Craiova.
Popilian 1988	Popilian Gh., <i>Nouvelles informations sur l'importation de terra sigillata en Dacie Romaine Meridionale</i> , în <i>Dacia</i> , NS, XXXII, 1-2, p. 61-78.
Popilian, Ciucă 1986	Popilian Gh., Ciucă I., <i>La céramique sigillée d'importation d'Acidava</i> , în <i>Dacia</i> , NS, XXX, 1-2, p. 167-172.
Popilian, Ciucă 1992	Popilian Gh., Ciucă I., <i>Un nou centru ceramic în Dacia romană de la sud de Carpați</i> , ArhOlt, S.N, VII, p. 19-26.
Stîngă 2006	Stîngă Ion, <i>Oltenia romană</i> - Catalog de expoziție, Drobeta Turnu Severin, p. 5-6.
Tudor 1968	Tudor D., <i>Orașe, târguri și sate în Dacia romană</i> , București.
Tudor 1978	Tudor D., <i>Oltenia romană</i> , București, ed. IV.
Vlădescu 1968	Vlădescu Cristian M., <i>Fortificațiile romane din Dacia Inferior</i> , Craiova.

Lista ilustrațiilor:

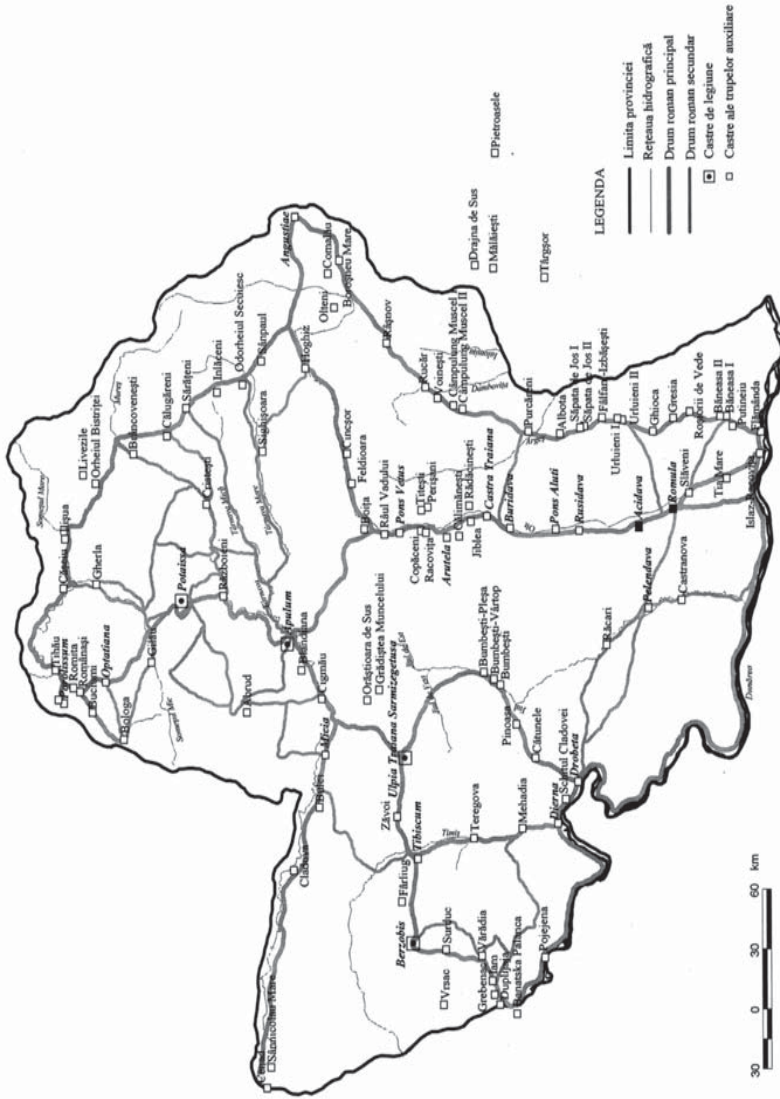
Plansa I Harta Daciei romane cu localizarea Acidavei

Fig. 1 Tipar pentru realizarea ceramicii de tip *terra sigillata*, cu reprezentarea Meduzei (a-b).

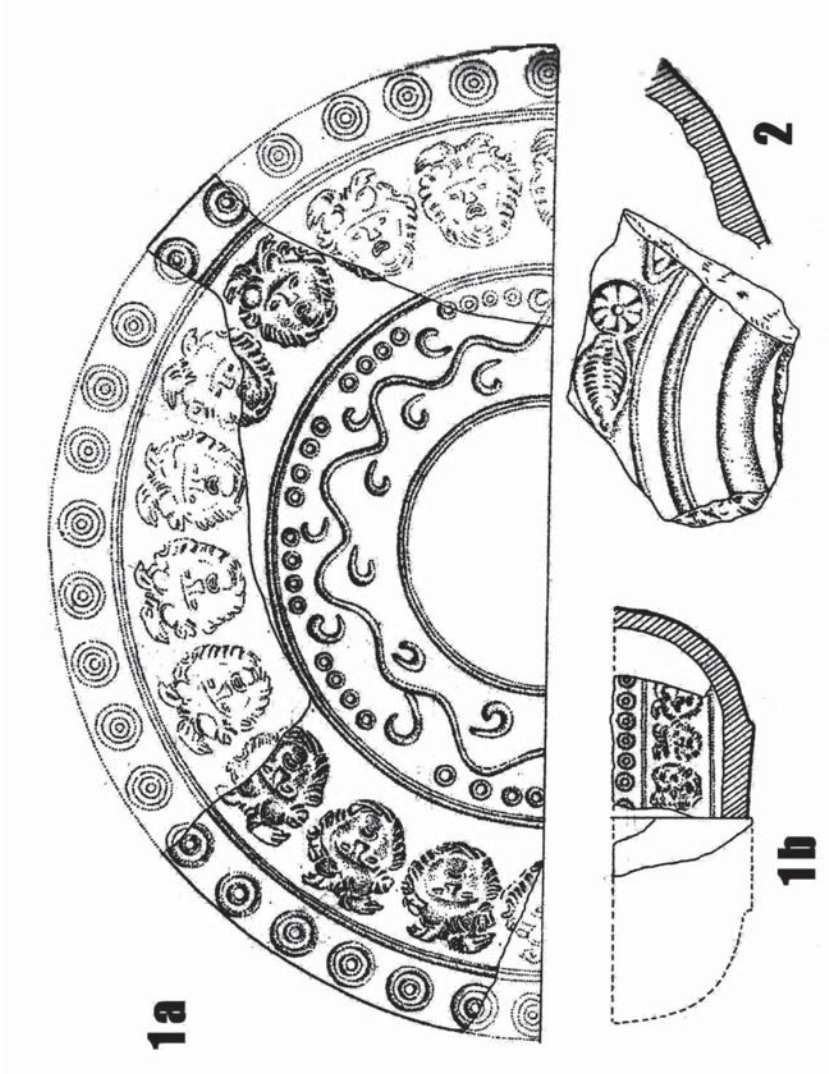
Fig. 2 Tipar pentru realizarea ceramicii de tip *terra sigillata*, cu reprezentarea brăduțului și a rozetei.

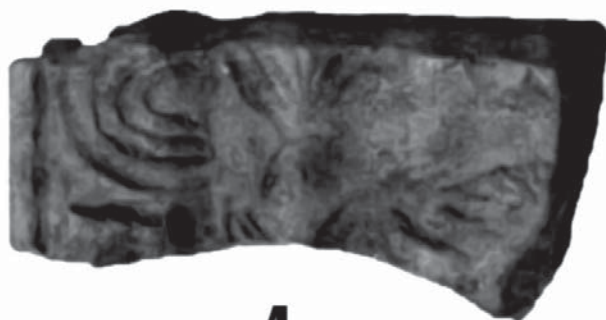
Fig. 3 Tipar pentru realizarea ceramicii de tip *terra sigillata* (unicat).

Fig. 4 Tipar pentru realizarea ceramicii de tip *terra sigillata* cu ove tip Acidava.

Planșa I

3**4**